

GRUP VE GRUP YAPISI

Müzeyyen GÖNÜLLÜ

Cumhuriyet Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü

Özet

Bu çalışmada grup yapısı, grup çeşitleri, grupta statü-rol oluşumu, grupta normların ortaya çıkışı açıklanmaya çalışılmıştır. Bunun yanında bireyin gruptan etkilenme biçimleri ve “uymayı” etkileyen etkenlere de yer verilmiştir

Anahtar Kelimeler: Grup, Uyum, Birey.

Abstract

Group and Group Structure

This study, aims to understand the structure and function of the social groups alongside the intra-group mechanisms such as status, role formation and norms. Apart from this, how group affects the individual, and how individual adopts themselves to the group, have been also examined and presented in critical manner.

Keywords: Group, Adaptation, Individual.

1.Giriş

Gündelik yaşamımız içinde birçok kişiyle birlikte olur, sevinir, üzülür iş görür, yaşarız. Şu bilinen bir gerçektir ki, hiçbir insan tek başına yaşayamaz. Bireyin davranışlarının önemli bir kısmı yaşamını geçirdiği, girip çıktığı gruplarca şekillendirilir.

Grup en basit biçimde bir insan topluluğudur. Ancak, her rastgele toplanmış insan topluluğu grup sayılamaz. Bir topluluğun grup sayılabilmesi için hiç olmazsa ortak bir amaç için bir araya gelmeleri ve etkileşim içinde olmaları gerekir. Toplumsal grup; a) üyeleri arasında ortak amaç ve çıkarları bulunan; b) her üyenin grubun varlığını ve sembollerini bilinçli olarak ayırdettiği; c) görelî sürekliliği olan bireyler topluluğudur (Ozankaya: 1986; 94). Ozankaya'ya göre bir grubun üyeler arası ilişkiler düzeni vardır. Grup üyeleri; hem ortaklaşa olarak bu grubun varlığından hem de kendilerinin o grubun üyesi olduğundan haberdirlirler. Kocacık ise ortak bir amaç, bir gereksinim, bir inanç çevresinde iki ya da daha fazla insanın karşılıklı ilişkilerde bulunmasının grup oluşumuna yol açtığını belirtir (1997; 90).

Eren grubun yaşama nitelikleri bakımından bir canlıdan, daha doğrusu insandan bir farkı olmadığına dikkat çekerek o da bireyler arası etkileşime, ortak amaçlara ve grup üyeliğinin farkında olunmasına vurgu yapar (1989; 83). Örgüt psikolojisi açısından grubu tanımlayan Schein'e göre psikolojik bir grup birbiriyle etkileşen, psikolojik bakımdan birbirini anlayan, kendilerini bir grup olarak algılayan şu ya da bu sayıdaki insanlardan oluşur (1978; 100). Benzer bir tanım da

grup, birbirleriyle etkileşimde bulunan, psikolojik olarak birbirlerinin varlığından haberdar olan ve kendisini bir grup olarak algılayan küçük veya büyük insan topluluğu olarak tanımlanmaktadır (Carrol ve Tosi: 1977; 100). Önceki tanımlardan biraz farklı olarak grubu ele alan Şerif'e göre "grup, birbirleriyle (az çok) belirli statü ve rol ilişkileri içinde bulunan kişilerden oluşan ve en azından grubu ilgilendiren önemli meselelerde üyelerin davranışını düzenleyen, kendine ait bir dizi değer ve normu olan sosyal bir birimdir" (1996; 144).

Grup tanımlarından yola çıkarak, genel olarak grubu nasıl niteleyeceğimize baktığımızda, aynı gruptaki kişilerin, birbirlerini benzer ve diğer gruplardan farklı algıladıklarını ve değerlendirdiklerini söyleyebiliriz. İki den fazla insanın bir araya gelmesi grup oluşumu için yetmez. İnsan birlikteliklerinin grup olarak nitelenebilmesi için kişiler arasında etkileşim olması gerekir. Aralarında etkileşim olmayan insan toplulukları ne sosyolojik ne de psikolojik anlamda grup oluştururlar. Grup içi ilişki grup oluşumunun temelini oluşturur. Grup üyeleri arasındaki ilişki hep aynı kalmaz, statik değildir. Şerif de bu değişime dikkat çeker. Etkileşimin ilk evrelerinde üstlenilen işlerin doğası ve bireylerin hemen algılanabilen özellikleri, etkileşim eğilimlerini ve bunların bireyler üzerindeki etkilerini belirlemede ağır basar, ancak zamanla bir dizi grup normuyla beraber statü ve roller ve bunların sahipleri istikrara kavuşur (Şerif ve Şerif: 1996; 184).

Her insan topluluğunun grup sayılamayacağını belirten Özkalp, rastgele insan topluluğundan grubu ayıran özelliklere işaret eder. Ona göre her insan topluluğuna grup denilebilmektedir. Oysa; a) üyeler arasında belirli ilişkiler yani ortak amaç ve çıkarlar bulunan; b) sürekliliği olan insan topluluğu ancak toplumsal grup adını alabilir. Bu iki temel ölçüt rastgele insan topluluğu ile toplumsal grubu birbirinden ayırır (1998; 292).

2. Grup Sınıflamaları

Birbirinden oldukça farklı özellikler gösteren grupları belli başlıklar altında sınıflandırmak gerekmektedir. Toplumsal grupları sınıflandırmada uygulanabilecek birçok kriter vardır; grubun kuruluş amacı, grup üyeleri arasındaki ilişkilerin düşünsel / duygusal karakteri, ilişkilerin kişisel olup olmadığı, grubun genişliği, grubun varlık süresinin uzunluğu gibi (Bottomore: 1977; 103).

Fichter, grup sınıflamalarında bazı özelliklerin diğerlerinden daha önemli olduğunu belirtir. Yapıya göre sınıflamada, en katı yapılaşmadan en gevşek yapılaşmaya giden bir sürekliliğe dikkat çekerken, sosyal role göre sınıflamada, üyelerden çok şey bekleyenden az şey bekleyene doğru bir sınıflama yapılabileceğini belirtir. Bunun gibi grupların, grup üyelerinin davranışlarının yöneldiği sosyal hedeflerin çeşitlerine göre sınıflandırıldığını da dile getirir (1994:54).

Çok sayıda olan grup sınıflamalarından bir kısmını şöyle özetlemek mümkündür:

2.1. Formel - Informel Gruplar

- a) *Formel (biçimsel) gruplar*: Rasyonel olarak organize edilmiş gruplardır. Belli normlara bağlıdır (Kaynak: 1995; 167). Formel gruplar açıkça saptanmış bir takım amaçları gerçekleştirmek için belirli görevleri yürütmek üzere meydana getirilmiş gruplardır. Kendileri dışında bir makam tarafından, belli fonksiyonları yerine getirmek üzere kurulmuşlardır. İkiye ayrılırlar; a) geçici biçimsel gruplar; belli bir görev verilmediği, grup içinde formel faaliyet olmadığında dağılan gruplardır. b) sürekli biçimsel gruplar ise, örgüte belli hizmetleri devamlı sağlamak üzere oluşan gruplardır.
- b) *İnformel (biçimsel olmayan) gruplar*: Biçimsel grubun üyeleri kendi bireysel ihtiyaçlarını ve duygularını tatmin etmek amacıyla çeşitli ilişkiler geliştirdiklerinde informel grup oluşur (Eren: 1989; 91). Informel grubun yapısal özelliği; amaçları, normları, rolleri ve statü yapılaşmalarıyla formel gruptan farklılaşan bir nitelik göstermesidir. Formel gruplar tamamen örgütsel etkinliğe yönlendirilmiş oldukları halde, informel gruplar açısından yönelim sosyal ilişkiler, yakınlık, bağlılık gibi değerlere doğrudur (Kaynak: 1995; 168).

2.2. Birincil - İkincil Gruplar

- 1) *Birincil Gruplar*: Yüzyüze ilişkilerin, dostluk, sevgi bağlarının yüksek olduğu gruplardır. Grup üyeleri arasında güven verici ilişkiler kurulur. Buna H. Cooley birincil ilişkiler der. Birincil gruplar birincil ilişkileri sürdüren gruplardır. Üyeler “bizlik” duygusuna sahiptir. Bireylerin bakıldığı, kültür aktarımı yapılan gruplardır. Aile, oyun grubu, arkadaşlık ve akrabalık grubu bu özellikleri taşır (Özkalp: 1998; 296).
- 2) *İkincil Gruplar*: Birincil grubun dışında kalan gruplardır. Bu tür grup örnekleri özellikle sanayileşmiş, kentleşmiş toplumlarda görülmektedir. Grup üyeleri karşılıklı çıkarlara göre örgütlenmiştir. Üyeler arasında karşılıklı yükümlülük ve hakları belirleyen şeyler yazılı yasa, yönetmelik ve tüzüklerdir. Üyeler bizlik duygusuyla değil, bireysel olarak davranır. Üyelerin birbirlerini yakından tanımadıkları, hatta görmedikleri gruplardır (Özkalp: 1998; 297).

Özellikleri açısından birbir örtüşmese de birincil grupları informel, ikincil grupları formel gruplar olarak düşünmek mümkündür.

2.3. Üyelik Grubu – Referans Grubu

- 1) *Üyelik Grubu*: Bireylerin halen içinde faaliyette buldukları, üyesi oldukları gruplardır. Birey çoğu kez birden fazla grubun üyesidir. En

azından bir ailesi, arkadaş grubu ve bir işi vardır. Bireyin gerçekten üyesi olduğu gruplar üyelik gruplarıdır (Eren:1984;95).

- 2) Referans Grubu: Bireyin henüz gerçek üyesi olmadığı ancak üye olmak istediği, bunun için çeşitli çabalar gösterdiği gruplardır (Eren: 1984; 95). Referans grupları, bireylerin özenti duydukları gruplar oldukları için özenti grupları da denilebilir. Referans grubuna girmek isteyen birey normlarını buna uydurmaya çalıştığı için üyelik grubundaki arkadaşlarıyla çatışmaya girebilir.

3.Grup Çeşitleri

Bu grup sınıflamalarından farklı olarak Fichter, insanların grup yaşamında yerine getirmek zorunda oldukları temel evrensel, sosyal işlevlere dayanarak bir sınıflama yapar. Temel gruplar dediği ve evrensel olarak nitelediği bu toplulukların, toplumun sürekliliği açısından vazgeçilmezliğini vurgular. Ona göre açıklıkla tanımlanmış, belirli sosyal hedefe sahip her grup bu sınıflamadan birisine girer (1994; 58). Temel grup çeşitleri şunlardır;

- a) *Aile Grubu*: Cinsel ilişkilerin düzenlenmesi, çocukların doğum ve bakımı, karşılıklı güven, sevgi gibi temel gereksinimleri karşılamak üzere kurulmuş gruptur.
- b) *Eğitim Grubu*: Toplumun kültürünü, resmi ya da gayri resmi yollarla yeni kuşaklara aktarmak amacıyla kurulan gruplardır.
- c) *Ekonomik Gruplar*: Toplumdaki bireylerin yaşamını sürdürmesi için zorunlu mal ve hizmetlerin üretilip dağıtıldığı gruplardır.
- d) *Siyasal Gruplar*: Yasa yapma, yorumlama ve uygulama; kamu düzenini sağlama vb. işlevleri yerine getiren gruplardır.
- e) *Dini Gruplar*: Tanrı ile insan arasında örüntüleşmiş ilişkiyi paylaşan kişiler tarafından oluşturulan gruplardır.
- f) *Boş Zaman Değerlendirme Grupları*: İnsanların dinlenme ihtiyaçlarını sosyal bir biçimde karşılayan gruplardır (1994; 57-59)

3.1.Grupta Rol ve Statü

Toplumsal yaşam karşılıklı beklentilerden oluşur. Bu beklentiler bireyin toplumsal rol ve statülerini belirler.

Sosyal statü ya da mevki sosyal bir mertebelenirmedeki yere işaret eder. Grup içerisinde bazı kimseler diğer grup üyelerine göre daha yüksek bir yerdedirler (Arkonaç: 1993; 40).

Toplumsal yapıda herkesin birden fazla statüsü vardır. Statü bir haklar ve yükümlülükler toplamıdır. Statü ikiye ayrılır;

Verilmiş (atfedilen) statü: Bireyin herhangi bir girişimine, yeteneğine gerek olmadan elde edilmiştir. Bireyin statüsü üzerinde yapabileceği hiçbir şey yoktur. Örneğin; ailede kız ya da erkek çocuk olmak, belli bir ırka mensup olmak, yoksul bir ailede doğmak gibi.

Başarılan (kazanılan) statü: Belli bir girişim sonucu ve kişisel yetenekler yoluyla elde edilen statüdür. Bireyin sosyal açıdan değerlendirilen çabalarının sonuçlarına işaret eder. Kişinin seçtiği meslekteki başarısı onun kazanılan statüsüne işaret eder.

Endüstrileşmemiş toplumlarda verilmiş statüler ağırlıklıyken çağdaş endüstri toplumlarında kazanılan statülere ağırlık verilir (Kocacık: 1997; 105).

Statüler çok çeşitli ölçütlere göre sınıflandırılabilirler. Ancak her toplumda geçerli statü belirleyicileri olarak soy, servet/maddi olanak, meslek, eğitim, din ve biyolojik karakterler sayılabilir.

Sosyal statü, sosyal yapıdaki kişinin toplumdaki geçerli ölçütlere göre değerlendirilmesidir. Rol ise bireyin sosyal işlevi ile ilgili dinamik bir kavramdır. Sosyal rol bireyin ne yaptığını anlatır. Her kişi en az toplumda katıldığı grup sayısı kadar rol oynar. *Roller de çeşitli açılardan sınıflandırılabilir.*

Tahsis edilen roller: Rolün bireye dışardan verilmesi demektir. Tüm doğumla elde edilen roller böyledir.

Üstlenilen roller: Kişinin gönüllü olarak bireysel kararıyla elde ettiği roldür. Evlilik kararı ile karı koca rolünün üstlenilmesi böyledir (Fichter: 1994; 101-102).

4.Normlar

Bir grup yapısı biçimlendikten sonra, bireylerin işlevleri farklılaşır ve bir statü kazanırlar.Grup içinde işlerin yürütülmesi için, onları düzenleyecek, sınırlandıracak kurallara (normlar) ihtiyaç vardır.Bu yüzden her grupta statü ve rollerin yanında normlardan da söz etmek gerekir. Çünkü normlar statü ve rollerin ayrılmaz bir parçasıdır. Norm olmaksızın statü ve rollerden söz edilemez.

Normlar insan davranışlarının kendine göre ölçüldüğü, değerlendirildiği ölçütlerdir. İnsanlar arası ilişkilerin nasıl, nerede, ne ölçüde yürütüleceğini belirleyen ortak kurallardır (Kocacık: 1997; 108). Normları bireyler tek başına oluşturmazlar, bu nedenle normlar kolektif bir özellik taşırlar. “Grup normlarının oluşumu için gerekli bir koşul, ortak güdüler ve sorunları olan bireylerin belirli bir süre boyunca etkileşimde bulunmalarıdır.Birey, tek başına sosyal bir norm oluşturamaz”(Şerif ve Şerif:1999;240).

Toplumsal yaşamı düzenleyen normlar, grup üyelerini yönlendirmesi bakımından önemli olduğu kadar, grup sürekliliğini sağlaması bakımından da önem taşımaktadır.Bu anlamda, toplumsal etkileşimde sayısız ürün bu kavram altında toplanır. “...sosyal norm, geçmiş ve şimdiki grup etkileşimlerinin sayısız ürünlerini

kapsayan bir terimdir. Bu ürünler arasında sosyal değerler, standartlar, gelenekler, adetler, töreler, folklor, yasalar ve moda yer almaktadır. Ancak, bu çeşitli sosyal ürünler özdeş değildirler” (Şerif ve Şerif: 1996; 240).

Normların oluşması birdenbire olmaz, bir süreç gerektirir. Ancak bir kere benimsendikten sonra dinamik baskı araçları şekline dönüşür (Eren: 1989; 86). Normlar yazılı olabildiği gibi yazısız da olabilir. Örneğin birincil gruplarda geçerli olan normlar yazısızdır.

Sonuç olarak normlar, her çeşit grupta beklenen davranışlarla ilgili, standartlaşmış genellemeler olarak karşımıza çıkar. Elbette farklı gruplarda, farklı işleyişler olacaktır, bu da farklı norm oluşumlarına yol açacaktır.

5. Grubun birey üzerine etkileri

Birey bir grupta yer aldığı anda o gruba uyar; uyma davranışı, bireyin görüşünün grup tarafından etkilenmesi ve bireyin davranışını grubun etkisine göre değiştirmesini ifade eder.

Grubun bireye etkileri şöyle sıralanabilir:

1- Grubun birey üzerine normatif (kuralsal) etkisi: Grubun birey üzerindeki etkilerini anlatabilmek için, sosyal psikolojide klasik hale gelmiş, kimi uyma /sosyal etki deneylerinden söz edilmelidir.

Bunlardan, birey açısından gerçeğin belirsiz/tanımlanamaz olduğu durumlardaki uymasını açıklayan Şerif’in “otokinetik etki” deneyini ve gerçek apaçık belirgin iken, yanlış olduğunu bile bile gruba uyma davranışını anlatan Asch’in deneyini kısaca özetlemek gerekir.

M. Şerif araştırmasında, “otokinetik etki” olarak anılan bir görsel algı yanılmasından yararlanır. Tümüyle karanlık bir odada, hareketsiz bir ışık kaynağına bir süre dikkatle bakıldığında, ışık hareket ediyormuş gibi görünür.

Bu algı yanılmasından yararlanan Şerif deneylerinde, deneklerin tek başınayken geliştirdikleri standardı (örneğin ışığın 7 cm. ya da 10 cm. hareket ettiği) bırakıp, gruba deneye alındıklarında, grup standardına yöneldiklerini, sonradan tek başına deneye alındıklarında, tek başına geliştirdikleri standardı bırakıp, grup standardını sürdürdüklerini gözlemiştir.

Şerif’in araştırmasında belirsiz bir uyarıcı/fiziksel ortam söz konusudur. Denekler bu yüzden grubun oluşturduğu normu kabul etmişlerdir. Oysa Asch’in araştırmasında denekler, fiziksel gerçek apaçık ortadayken, yanlış olduğunu bile bile, kendi yargılarını grup görüşü doğrultusunda değiştirmişlerdir. Asch’in deneyinde deneklerden, bir karttaki doğru parçasının uzunluğunun, diğer karttaki üç doğru parçasından hangisine eşit olduğunu söylemeleri istenmiştir. Deneklerden yalnızca birisi gerçek, diğerleri sahte denektir. Sahte deneklere söz sırası önce, asıl deneye sonra gelmektedir. Tekrarlayan deneylerde %35 oranında deneye –rahatsız olmakla birlikte- diğerlerinin yanlış cevabını

tekrarladıkları gözlenmiştir (bu deneyler hakkında daha geniş bilgi için bkz.Kağıtçıbaşı:1988;54-56, Arkonaç:1993;61-66, Fredman, Sears, Carlsmith: 1993: 422-431).

Her iki deneyde de grubun bireye normatif (kuralsal) etkisi açıkça görülmektedir. Şerif'in araştırmasında fiziksel gerçeğin belirsiz olduğu ortamda kişinin durumunu belirlemek için bir gerçek yaratmaya yöneldiği, bu gerçeğin birey yalnızsa kendisi tarafından, diğer insanlarla etkileşim içindeyse grup tarafından yaratıldığı ve bu standarda birlikte uyulduğu görülmektedir. Çünkü burada birey, doğru bilgiye ulaşmak için grubun desteğine muhtaçtır.Asch'in çalışmasında ise birey grubun fikrine yanlış olduğunu bile bile uymaktadır.Şerif'in deneyinde bireyin uyma davranışının altında, grubun görüşünü doğru diye kabul etme/benimseme varken, Asch'in deneyindeki uyma derine inen bir benimseme biçiminde değildir.

Her iki deneyde görülen ortak özellik, bireyin grup içinde, yalnız olduğu zamankinden farklı davrandığıdır.

2-Grup, üyelerinin tutum değişimini de etkiler: Tutumun bilinen pek çok tanımı vardır. "Tutum, bir bireye atfedilen, onun psikolojik bir objeyle ilgili düşünce, duygu ve davranışlarını düzenli bir biçimde oluşturan bir eğilimdir" (Smith'ten aktaran, Kağıtçıbaşı:1998;84). Bir başka tanımla da tutum, bireyin kendi dünyasının bir yönüyle ilgili güdülenme, algılama, coşku ve tanıma süreçlerinin devamlı bir örgütlenmesidir (Krech ve Crutchfield:1967;176).

Grup, üyelerinin tutum değişimini hem arttırabilir hem de engelleyebilir. Tutum değişimi grup normuna uygunsa, arttırıcı bir etki yapar, grup normuna ters düşüyorsa grup, tutum değişimini engelleyici rol oynar. Buna örnek olarak, Kore Savaşı sırasında Çinlilerin, esir aldıkları Amerikalı askerlerin tutumlarında, hatta dünya görüşlerinde yarattıkları değişime karşılık, Türkler üzerinde aynı etkiyi uyandırmaması, Türklerin tutumlarını değiştirmemeleri verilebilir. Anılan zamanda, Çinliler tarafından esir alınan askerlerin giysileri –ast/üst demeden--aynılaştırılmış, en alt kademedeki askere en büyük sorumluluklar verilmiş, katı askeri hiyerarşi ve normlar yıkılarak, grup yapısı ortadan kaldırılmıştır. Grup desteğinden yoksun kalan Amerika'lı askerler, inandıkları değerlere karşı etkilerle karşılaştıklarında, karşıt değerleri kolaylıkla kabul etmişlerdir. Ancak aynı etkiye maruz bırakılan Türk askerleri karşısında başarı sağlanamamıştır. Türk askerleri, grup yapısını korumuş, bireyselleşmemiş, inandıkları değerlere bağlılığı sürdürmüşlerdir (Kağıtçıbaşı:1998;206-209). Çünkü Amerika'lı asker için, askeri grup, formel bir iş grubu gibidir ve normlara uyma benimseme biçiminde değil itaat biçimindedir. Oysa Türk askeri, subaylarla bir baba-oğul ilişkisi geliştirdiğinden, birincil grup (aile) desteği hep sürer.

3-Grup, bireyin verimliliğini de etkiler: İnsanlar grup içindeyken yalnız başına olduklarından daha fazlasını yaparlar.Buna sosyal hızlandırma denir (Varol:1993;160) Yalnız insanlar değil, hayvanlar da grup içinde daha fazla

çalışabilmektedir. Hayvanlarla yapılan kimi deneylerle bu durum gösterilmeye çalışılmıştır (Kağıtçıbaşı:1988;209)Ancak diğer bazı araştırmalar, grup içinde yapılan işin miktarının arttığını fakat kalitesinin azaldığını göstermiştir.Yani grupta öğrenme yavaştır. Sosyal psikologlar bu durumu şöyle açıklarlar: Bireyin çevresinde başkalarının var olması onun faaliyet düzeyini artırır.Bu durumda kişinin yapma eğiliminde olduğu dominant (başat) tepkilerini yapma olasılığı artar.Kişinin yanlış yapma eğilimi dominantsa, grup içinde yanlış yapma eğilimi artacak, tersine doğru yapma eğilimi dominantsa o eğilimi artacaktır (Kağıtçıbaşı:1988;211).

Grup içinde olma (başkalarıyla birlikte olma), gerçek bir yarışma söz konusu olmasa da, yarışmaya alışmış bir kişide yarışma duygusuna yol açabilir. Yine bunun gibi grup içindeki bir kişinin, başkaları tarafından değerlendirileceğini düşünmesi sosyal hızlandırmaya yol açmaktadır. Yapılan bir çalışmada, deneklerin yanında onları seyreden ya da gözleri kapalı kimseler bulundurulduğunda, deneklerin tepkilerinde farklılıklar gözlenmiştir. Değerlendirildiklerini düşünen bireylerde dominant tepkilerin arttığına tanık olunmuştur(Cotrell vd.den aktaranKağıtçıbaşı:1988;211).

4-Zararı göze alma (riske girme) eğiliminin artması: Sorunların çözümünde, birey ile grup eğilimini karşılaştıran kimi çalışmalarda grubun daha fazla riskli kararlara eğilimli olduğu bulunmuştur. Hatta grup üyelerinin kendilerine zarar gelmesi ihtimali olduğu durumlarda bile, grubun riski göze aldığı görülmektedir. Uzun vadeli iş garantisi olmayan, ama çok yüksek ücretli işin mi, yoksa uzun vadeli iş garantisi olan ancak düşük ücretli işin mi tercih edileceği konusunda, çeşitli ülkelerde yapılan çalışmalar hep benzer sonuçları vermiştir. Grup üyeleri daima tek tek bireylerden fazla risk içeren kararlar vermişlerdir (Freedman vd.:1993;570).

Bireylerin, grup içindeyken daha fazla riske eğilimli olmalarının nedenlerinden biri grup içinde sorumluluğun dağılmasıdır. Risk içeren kararı verme konusunda birey tek başına olduğunda, kararın tüm sorumluluğunu kendisi taşıyacakken, grup içinde sorumluluğu başkalarıyla paylaşacak, bu yüzden de daha fazla riske girme eğilimi gösterebilecektir (Kağıtçıbaşı:1988;214).

Bir başka neden kültürel değerlerdir.Çoğu toplumda risk içeren, cesur kararlar daha değerli görülmektedir.Özellikle bireysel atılım ve başarıya özel bir değer veren Batı kültüründe, riski göze almak, almamaktan daha iyi olarak değerlendirilmektedir. Öte yandan grup içindeki kararlar, gizli olmayıp başkalarınınca da bilindiğinden, kişinin grup içinde verdiği kararlar yalnızken verdiğiinden daha fazla kültürel değerlere uygun olacaktır (Freedman vd.:1993;570)

Sonuç olarak toplumda riske değer verildiğinde, grup bireyden daha fazla riskli kararlar verebilmekte, tedbire değer verildiği durumlarda ise grup bireyden daha tedbirli davranmaktadır Genellikle, kültürel değerlerden dolayı da daha fazla riske değer verildiğinden, grup bireyden daha fazla riske girebilmektedir.

İnsanların Uyma Davranışı Göstermelerinin Nedenleri

İnsanların uyma davranışı göstermelerinin nedenleri çok çeşitli olmakla birlikte, bunları belli başlıklar altında toplamak mümkündür:

1-Bilgi ve güven: Bir insan için diğer insanlar önemli bilgi kaynağıdır. Birey dahil olduğu grubun yanılmaz olduğunu düşünürse ve grup kendisinin sahip olmadığı bilgiye sahipse uyma yüksek olacaktır. Buna Şerif'in deneyi en iyi örnektir. Gruba aşırı güvenme ve bilgisinin doğruluğuna inanma aşırı uymaya yol açar. "Her iki durumda da, birey kendi fikrinin yanlış, grubundakinin doğru olduğuna karar verecektir. Bu tür uymaya biz benimseme adını veriyoruz" (Freedman vd.:1993;432). Kişinin gruba güveni arttıkça, kendi inancına güveni sarsılacak, uyma eğilimi artacaktır.

2-Ters düşme korkusu: Ters düşme korkusu çoğu toplumsal durumda insanları yönlendiren temel bir etkidir. Diğerlerinden farklı biri olarak algılanmak istemeyiz, grubun dışında kalmaktan hoşlanmayız. dahil olduğumuz grubun bizi sevmesini, iyi davranmasını isteriz.

Hemen her grupta tek seslilik ve söz birliği yönünde, bireye güçlü baskılar vardır. Grup baskısına uymayan birisi de, ciddi sonuçlarla karşılaşma riskini göze almaktadır. "Dolayısıyla böyle baskılar sonucu ortaya çıkan uyma davranışına biz boyun eğme diyoruz" (Freedman vd.:1993;432)

Gruba karşı çıkan kişiye değişmesi yönünde baskı uygulanır. Birey ters tutumunu sürdürürse, ona yönelik iletişim durur, grup onu görmezden gelir.

Grup kendisine karşı çıkan bireye doğrudan yaptırımlar da uygulayabilir. Yapılan bir çalışmada (Freedman vd.:1993;433-434), üyelere iş dağıtımında, gruba karşı çıkan kişinin üst konumlara seçilmediği, kötü işlere verildiği; iyi olarak nitelenenlerin ise para ödüllü işler için seçildiği gözlenmiştir.

Yine aynı çalışmada, gruba hiç tanışmayan kişiler seçilmiş, birbirleri hakkında bilgiler verilmiş, bu arada içlerinden birinin diğerlerinden farklı olduğu söylenmiş, ancak hangi bakımdan farklı olduğu belirtilmemiş. Grup bu bireyi (her nasılsa kişiliği kendilerinden farklı olan kişiyi) kötü ve acı verici işler için seçmiş, iyi ve ödüllendirici işler için ise seçmemiştir.

Grup kendisine uymayan bireyi ikna etmeye çalışmanın yanında, gruptan atma tehditleri ve doğrudan cezalandırma da uygulayabilir.

3-Grubun söz birliğinin etkisi: Asch'in araştırmasında görüldüğü gibi uymayı etkileyen etkenlerden biri de grubun sözbirliği etmesidir. Bir kişi herkesin üzerinde anlaştığı bir grup kararı ile karşılaştığında; kendisini, o karara uyma yönünde baskı altında hisseder. Ancak grupta söz birliği yoksa, uyma oranında hızlı

bir düşme olmaktadır. Bir kişi bile grup kararına karşı çıksa, grup kararı alışılmış düzeyin dörtte birine inmektedir. Bu durum grup küçük olduğunda daha da geçerlidir. Üstelik karşı çıkan kişinin kim olduğu, o konuda uzman olup olmaması ya da saygınlığı da o kadar önemli değildir. “Öyle görülüyor ki, çoğunluktan ayrı düşündüğünü açığa vuran birisinin varlığı, bu kişiye karşı duyguları ne olursa olsun, birey için her zaman kendi düşüncesini ifade edebilmeyi kolaylaştırmaktadır” (Freedman:1993;435).

Bu sonuç; insanın hemen herkesten ayrı düşündüğünde bile, düşüncesini ifade etme konusunda bireyleri yüreklendirebilir.

4- *Grup büyüklüğünün etkisi:* Grubun büyüklüğü de uymayı arttırıcı bir etkiye sahiptir. Asch’in tekrarlanan deneylerinde, iki kişilik gruplarda hemen hiç uyma davranışı gözlenmezken, sayı arttıkça uyma davranışında da artış gözlenmiştir. Ne de olsa gruba güvenmemek, bir kişiye güvenmemekten daha zordur. “Özellikle grubun zorlaması ya da uymama davranışının cezalandırılabilmesi söz konusu olduğu zaman bu ilişkinin daha belirgin olacağı düşünülebilir” (Kağıtçıbaşı:1988;63).

5- *Yüzyüze olmanın etkisi:* Bireylerin birbirlerini görerak etkileşime girmeleri uyma davranışını arttırmaktadır. Başka bir deyişle yüzyüze olma durumu, sosyal etkinin şiddetini arttırmaktadır. Asch’in sözü edilen uyma deneyi, denekler aynı odada olmadan, verdikleri cevapları ekranda görerek tekrarlandığında, uymanın oransal olarak azaldığı saptanmıştır (Kağıtçıbaşı:1988;67).

Kuşkusuz bu sıralanan etkenlerin dışında, uyma davranışını etkileyen başka etkenler de vardır. Kişinin kendine güvenmesi, grubun uzmanlık derecesi, grubun saygınlığının/prestijinin yüksek olup olmaması, grup üyelerinin sargınlığı gibi durumlar da uyma davranışını etkilemektedir. Bunlardan yalnız kişinin kendine güveni uyma davranışını azaltıcı bir etki yaparken, diğerleri uyma davranışını güçlendirir. “öte yandan bireyin kendi yeteneğine olan güvenini arttıran her şey uymayı azaltacaktır” (Freedman vd.:1993;441).

Değerlendirme ve Sonuç

Sosyal bilimlerin temel kabullerinden biri, insanların hiçbir zaman tek başına yaşayamayacakları, daima kendileri dışında, diğer insanlara gereksinim duyacaklarıdır. Ancak başka insanlarla ortak bir yaşam sürdürmek o kadar da kolay değildir. İnsanlığın başlangıcından bu yana birlikte yaşama, çeşitli biçimlerde karşımıza çıkmakta, bu gelişim içinde farklı toplumsal yapılar ortaya çıkmakta ve ilişkiler çeşitlenmektedir.

Bu çalışmada, insanların birarada oluş örneklerinden, toplumsal gruplara, grup çeşitlerine, grupta statü, rol ve norm ilişkisine genel olarak eğilinmeye çalışılmıştır. Bunun yanında grubun bireyi etkileme biçimlerine de değinilmeye çalışılmıştır.

Bu konuda yapılmış çeşitli çalışmalardan örnekler verilerek, aslında bağımsız düşünülerek karar verildiğinin sanıldığı pek çok durumda, nasıl da başkalarına bağımlı olduğumuz/olabileceğimiz anlatılmaya çalışılmıştır.

Kaynakça

- ARKONAÇ, Sibel (1993), **Grup İlişkileri**, Alfa Basım Dağıtım, İstanbul.
- BOTTOMORE, T.B. (1977), **Toplumbilim**, (Çev. Ü. Oskay), Doğan Yayınevi, Ankara.
- CARROL, S. J., TOSI, H. L. (1977), **Organizational Behavior**, St. Clair Press, Chicago, Illinois.
- EREN, Erol (1989), **Yönetim Psikolojisi**, İ.Ü. İşletme Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- FICHTER, Joseph (1994), **Sosyoloji Nedir**, (Çev.N. Çelebi), Atilla Kitabevi, Ankara.
- FREEDMAN, J.L, SEARS, D.O., CARLSMITH J.M.(1993), **Sosyal Psikoloji**, (Çev.A. Dönmez), İmge Kitabevi, Ankara.
- KAĞITÇIBAŞI, Çiğdem, (1988), **İnsan ve İnsanlar**, Evrim Basım Yayın Dağıtım, İstanbul.
- KAYNAK, Tuğray (1995), **Organizasyonel Davranış ve Yönlendirilmesi**, Alfa Basım Dağıtım, İstanbul.
- KOCACIK, Faruk (1997), **Toplumbilim** (Ders Notları), C.Ü. Yay., Sivas.
- KRECH D., RUTCHFIELD, R.S. (1967), **Sosyal Psikoloji**, (Çev, E. Güçbilmez, O. Onaran), Türk Siyasi İlimler Derneği Yayını, Sevinç Matbaası, Ankara.
- OZANKAYA, Özer (1986), **Toplumbilim**, Tekin Yayınevi, İstanbul.
- ÖZKALP, Enver (1998), **Sosyolojiye Giriş**, Anadolu Üniversitesi Vakfı Yayını, Eskişehir.
- SCHEIN, Edgar H. (1978), **Örgüt Psikolojisi**, (Çev. M. Tosun), TODAİE Yayınları, Ankara.
- ŞERİF, M., ŞERİF, C. (1996), **Sosyal Psikolojiye Giriş**, (Çev. M. Atakay, A. Yavuz), Sosyal Yayınları, İstanbul.
- VAROL M.(1993), **Halkla İlişkiler Açısından Örgüt Sosyolojisine Giriş**, A.Ü.İletişim Fakültesi Yayını, Yay. No:2, Ankara.